

SİNEMAYI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Engin AYÇA

Sinema yedinci sanattır. Doğadaki cisimlerin görüntülerinin saptanması, hemen arkasından da bu görüntülerle hareketin üretilmesi, yani sinemanın doğması, beraberinde diğer sanatlarla karşılaştırmasını getirmiştir. Kolay olmamıştır, ama sonunda sinemanın ayrı bir sanat olduğu kabul edilmiştir. Bugün artık herkesin çok olağan düşünmeden, tartışmadan bildiği bir olgudur, sinemanın sanat olduğu.

Biz şimdi konuya bir soruyla yeniden yaklaşmayı deneyelim: Sinema yalnızca sanat mıdır?

Hemen evet ya da hayır diye cevap vermeden önce sinemanın ne olduğunun tekrar düşünülmesinde, sinemayı oluşturan unsurların belirlenmesinde yarar var: Sellüloid bir zemin üzerindeki kimyasal, ışığa duyarlı bir tabaka aracılığıyla ışık yansıtan cisimlerin görünümünün fotoğraf olarak saptanması, insan gözünün gördüklerinin izini bir süre koruması özelliğinden yararlanarak cisimlerin hareketlerinin fotoğraflara bölünmesi ve sonra bu fotoğrafların saniyede 24 kare geçecek şekilde (önceleri bu 16 kare olarak yapıyordu) bir projeksiyon aygıtıyla karanlık bir salonda ve ses

eşliğinde beyaz perdeye yansıtılması. Mekanik olarak sinema olayı böyle başlamıştır. Filmi çeken yönetmenin, oyuncuların, kameramanın, senaryocunun, yapımcının vb., montajın ve filmi izleyen seyircilerin bu mekanik olaya kattıkları ve kazandırdıkları sinemayı esas niteliklerine kavuşturmuştur. Sinema yeniden çoğaltılmış görüntülerin ve seslerin belirli bir düzenleme içinde kullanıldığı bir iletişim, bir haberleşme, bir anlatım, belgeleme, saptama (birçok ülkede bir de para kazanma) aracıdır ve sanatsal bir yaratıdır. Bu geniş ve genel tanımlaması ve nitelikleri içinde sinema, bugüne kadar, fiili olarak sanat alanının çok dışındaki alanlarda yoğun bir biçimde kullanılagelmiştir. Eğitim filmleri, bilimsel filmler, haber filmleri sinemanın yararlı bir şekilde hizmet gördüğü çok önemli alanlardır örneğin. Durum böyle olunca sinemanın sanat olup olmadığının sorulmasının bir anlamı kalmıyor. Doğru deyiş bizzat, sinemanın sanat ürünleri de üretebildiğidir.

1800 yıllarının bilgi ve teknolojik düzeyine koşut olarak görüntülerin duyar katlı sellüloid üzerine film kamerasıyla saptanması ve bu görüntülerin gene o duruma koşut karanlık bir yerde, yüksek maliyeti göz önüne alınarak ve kâr edebilmek için de ücret ödemiş birçok kişinin bir arada toplu olarak bulunmasıyla gösterilmesi bugün de hala sürmektedir. Ama bugünün bilgi ve teknolojik düzeyi 1800'lerin aynı değildir. Ve artık görüntüler ve sesler duyar-katlı sellüloidlerin dışında başka yollarla da çoğaltılabilmekte, birçok biçimde kitleye iletilebilmektedir. (Örneğin TV, Videotape). Bu esasında, sessiz sinemaya geçişten sonra sinemada yepyeni bir dönemdir. Ve sinemanın ne olduğu, ne olmakta olduğu üzerine yeni sorunları da beraberinde getirmektedir.

Türkiye sinemanın bütün evrelerini yaşamamıştır. İlk filmin 1914 yılında çekilmesi ve daha sonraki yıllarda yapımların sayıca çoğalmasının dışında sinema ne sanayi olarak ne de düşünce olarak bir varlık ortaya koyamamıştır. Türkiye sinemayı oldukça biçimlendikten ve yol aldıktan sonra ithal etmiştir, hem de herşeyiyle, tekniği, anlatım biçimleri ve tüm kavramları, tanımlamalarıyla.. Bu dönem üstelik Türkiye'nin her bakımdan gerilemiş bir toplumsal yapıdan kurtulmak için Batıya açıldığı ve özendiği bir dönemdir. Batı bütün kurumları, davranış biçimleri, düşünce sistemleriyle ülkeye ithal edilmektedir. Bugün de sinemadaki bütün değişimler ve gelişmeler gene dışarda izlenip ülke sinemasına sokulmaya

çalışılmaktadır. (Belki birtek uygulamadaki sonuçları ve kuramsal savları tartışılabilecek, «ulusal sinema» hareketi, en azından Türkiye'ye özgü bir sinemanın oluşturulması yönünde başlamış bir girişim görünümü taşımıştır.)

En temel sanayi yatırımlarını bile yeterince gerçekleştirememiş bir Türkiye'de sinema sanayisinin yokluğunu olağan karşılamak gerekir. Türkiye'de yapım koşullarının ve teknik olanakların çok gelişmiş düzeyde olmaması gibi hala sinema düşüncesi de yeterince gelişmemiştir. Yapım alanının yetersizlikleri sanki düşünce alanına da yansımaktadır.

Televizyonun yaygınlaşması, Yeşilçam'ın sancılı bir döneme girmesi, reklam sinemasının alabildiğine gelişmesi ülkemiz sineması adına önemli bir dönemdir. Böyle bir ortamda sinema olayına çok daha ileri bir bilinçle ve bilgiyle yaklaşmak onu en ileri noktasından yakalayarak Türkiye gerçeği içine yerleştirmek gerekmektedir. Hala 1920'lerin, 1940'ların sinema görüşüyle bugün sinemayı algılamak ve düşünmek olanaksızdır. Kuşkusuz o yıllardan hala alacağımız bir yığın önemli, yararlı yaklaşımlar vardır, ama günümüzde görüntü ve sesle anlatım, iletişim, yaratı çok değişik ve yeni tekniklerle bu alanın sınırlarını alabildiğine genişletmiştir. Türkiye'de sinemanın bir geçiş dönemini, yeni oluşumların ilk kıpırtılarının görüldüğü bir evreyi yaşadığını gözlediğimiz bir zamanda sinema üzerine kuramsal çalışmaların mutlak başlatılmasının sayısız yararları var. Birçok koşulların zorunlu olarak kısıtlamalar, sınırlamalar getirdiği yapım alanının zorlukları, saplantıları, alışkanlıkları ancak alabildiğine özgür, önyargılardan arınmış, yeni bilgilere ve gelişmelere açık bir düşünce alanının ve ortamının gelişmesiyle aşılabilir. Hızlı oluşumlar içindeki ülkemizde toplumsal gelişmeleri etkilemede, yönlendirmede sinemayı en geniş olanakları ve boyutlarıyla kavramak, sahiplenmek ve kullanmak için sinema üzerine yeniden düşünmeye başlamak gerekmektedir.